

امارت اسلامی افغانستان

وزارت ارشاد، حج و اوقاف

ریاست عمومی ارشاد و انسجام مساجد

موضوع خطابت روز عید اضحی و تقریر و بیان

تحریر شده که به تمام خطباء مرکز و ولایات

به هر دو زبان ملی کشور (دري و پشتو) ارسال میگردد

۱۹ / ذی الحجه / ۱۴۴۷ هـ، ق مطابق ۱۵ / جوزا / ۱۴۰۵ هـ، ش

راه ها و شیوه های حل مشکلات اقتصادی از دیدگاه اسلام

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله، الحمد لله هادي من استهداه، ومُعْطِي عِبْدَهُ فَوْقَ مَا يَتَمَنَّا، أحمده سبحانه وأشكره على جزيل ما أولاه، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، ولا معبود بحق سواه، وأشهد أن سيدنا ونبينا محمداً عبداً لله ورسوله قربه وأدناه، صلى الله وسلم وبارك عليه وعلى آله الطيبين، وأصحابه المكرمين والتابعين ومن تبعهم بإحسانٍ وسلم تسليمًا كثيرًا لا حدًا لمتناه.

حاضر محترم!

السلام عليكم ورحمت الله وبركاته!

در زندگی، همان گونه که انسان ها از نظر شکل، قد و قامت یکسان نیستند، از لحاظ وضعیت اقتصادی نیز با یکدیگر برابر نمی باشند. برخی افراد ثروتمند هستند و برخی دیگر با مشکلات اقتصادی دست و پنجه نرم می کنند. در هر دو حالت، مسلمان در معرض آزمایش و ابتلای الهی قرار دارد.

افراد ثروتمند از سوی الله تعالی به وسیله مال و ثروت مورد آزمایش قرار می گیرند تا روشن شود که آیا بنده در برابر این نعمت های الهی شکرگزار است یا نه؟ آیا ثروت و دارایی خود را از جانب الله جل جلاله می داند یا آن را نتیجه توانایی و شایستگی شخصی خویش می شمارد؟ آیا حقوقی را که الله تعالی در مال او قرار داده است ادا می کند یا از ادای آن کوتاهی می ورزد؟

همچنین بندگانی که با مشکلات اقتصادی روبه رو هستند، به این وسیله مورد آزمایش قرار می گیرند که آیا در برابر سختی های مالی صبر و شکیبایی پیشه می کنند یا بی تابی و ناشکیبایی؟ آیا در تنگناهای اقتصادی به الله تعالی روی می آورند یا از او غافل می شوند؟ آیا همچنان به رحمت ها و نعمت های الهی امیدوارند یا بر اثر ناامیدی از رحمت پروردگار، دست از تلاش، کار، کسب و تحمل سختی ها برمی دارند؟

از سوی دیگر، مشکلات اقتصادی زمینه ساز انواع آسیب ها، نابسامانی ها و بی ثباتی های اجتماعی می شود. به سبب مشکلات اقتصادی، پدیده هایی مانند دزدی، غارت، غصب اموال، رباخواری، آدم ربایی، قتل، خرید و فروش کالاهای حرام و غیرمجاز و بسیاری از مشکلات دیگر در جامعه گسترش می یابد و در نتیجه امنیت، آسایش و خوشبختی از جامعه رخت برمی بندد.

بنابراین، دین مقدس اسلام برای از بین بردن و پیشگیری از مشکلات اقتصادی، راهکارهای گوناگونی را به ما معرفی کرده است. برخی از این راهکارها مسئولیت فرد فرد جامعه و برخی دیگر مسئولیت نظام اسلامی دانسته شده‌اند.

برخی از راهکارهای حل مشکلات اقتصادی عبارت‌اند از:

۱- کسب و کار:

اسلام برای رفع مشکلات اقتصادی، مسلمانان را به کار، تلاش، کشاورزی، صنعت، تجارت و کسب درآمد تشویق کرده و کار و تلاش را یکی از مهم‌ترین راه‌های پیشگیری و درمان مشکلات اقتصادی معرفی نموده است.

الله جل جلاله می‌فرماید: (هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ ذُلُولًا فَأَمْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ). الملك (۱۵)

ترجمه: او ذاتی است که زمین را برای تان مسخر گردانیده است؛ پس در اطراف آن بروید و از روزی الله بخورید و بازگشت زنده شدن دوباره در دست او است.

در آیه مبارکه فوق، الله تعالی به ما فرمان داده است که در فراز و نشیب‌های زمین، کوه‌ها و نقاط مختلف آن به جست‌وجو بپردازیم و روزی و رزق خود را از راه تلاش و کوشش به دست آوریم. چنان‌که در حدیث شریف آمده است که پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم فرمودند: «اطْلُبُوا الرِّزْقَ مِنْ حَبَايَا الْأَرْضِ» مسند أبي يعلى الموصلي (۳۴۷/۷) ترجمه: روزی را از نهفته‌های زمین جست‌وجو کنید.

امام بیهقی رحمه الله در شرح این حدیث می‌فرماید که مقصود از آن، کشاورزی و آباد کردن زمین است. شعب الإيمان (۴۳۹/۲)

بر این اساس، کسانی که با مشکلات اقتصادی مواجه هستند، شایسته است به کشاورزی، دامداری، پرورش گله‌ها در کوهستان‌ها، تجارت در مناطق مختلف و سایر فعالیت‌های مشروع اقتصادی روی آورند تا روزی را که الله تعالی برای آنان مقدر کرده است به دست آورده و مشکلات اقتصادی خود را برطرف سازند.

به همین دلیل، الله تعالی دستور داده است که انسان تمام دارایی خود را صدقه نکند؛ زیرا ممکن است در نتیجه آن دچار مشکلات اقتصادی شده و نیازمند دیگران گردد. همچنین روی گرداندن کامل از دنیا نوعی رهبانیت به شمار می‌آید، در حالی که الله تعالی فرموده است: (وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ). القصص (۷۷)

ترجمه: ودر آنچه به تو داده است سرای آخرت را بجوی و نصیب خود را از دنیا فراموش نکن و چنان‌که الله به تو نیکی کرده است با دیگران نیکی کن.

و با آنچه الله به تو عطا کرده است، سرای آخرت را بجوی و بهره خود را از دنیا فراموش مکن، و همان‌گونه که الله به تو نیکی کرده است، تو نیز نیکی کن. در آیه‌ای دیگر آمده است: (وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ). الأعراف (۱۰)

ترجمه: والبته ما شما را در زمین جایگاه و استقرار دادیم و برای شما در آن وسایل معیشت تان را گذاشتیم، اما چه کم شکر گذاری الله را اداء می‌کنید.

مفسران درباره واژه «مَعَايشَ» نوشته‌اند: (ما تعيشون به من الرزق والمال والتجارة) الوجيز للواحدی (ص: ۳۸۷)

یعنی: آنچه به وسیله آن زندگی خود را می‌گذرانید؛ از جمله روزی، مال و تجارت.

همچنین در آیه‌ای دیگر آمده است: (فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ). الجمعة: (۱۰)

ترجمه: چون نماز اداء شد در زمین پراکنده شوید از فضل الله بجوئید والله را بسیار یاد کنید تا شما رستگار شوید.

امام بغوی رحمه الله در تفسیر این آیه می‌نویسد: (أَيُّ: إِذَا فُرِغَ مِنَ الصَّلَاةِ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ لِلتَّجَارَةِ وَالتَّصَرُّفِ فِي حَوَائِجِكُمْ، وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ، يَعْنِي: الرِّزْقَ). تفسیر البغوي (۸/ ۱۲۳)

ترجمه: یعنی هنگامی که نماز به پایان رسید، برای تجارت و رسیدگی به نیازهای خود در زمین پراکنده شوید و فضل الله تعالی، یعنی روزی، را جست‌وجو کنید.

در احادیث نبوی نیز رسول الله صلی الله علیه وسلم همواره مسلمانان را به کار و تلاش تشویق کرده و از گدایی، بیکاری و تنبلی بازداشته‌اند.

در حدیث شریف آمده است: عَنْ الْمُقَدَّامِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ، وَإِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ». صحيح البخاري (۳/ ۵۷)

ترجمه: از حضرت مقدم رضی الله عنه روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: هیچ‌کس غذایی بهتر از آن نخورده است که از دسترنج و کار خود به دست آورده باشد، و همانا حضرت داود علیه السلام نیز از حاصل کار و تلاش خود ارتزاق می‌کرد.

در حدیث شریف دیگری آمده است: عَنْ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ حَبْلَهُ، فَيَأْتِيَ بِحُزْمَةِ الْحَطَبِ عَلَى ظَهْرِهِ، فَيَبِيعَهَا، فَيَكْفِيَ اللَّهُ بِهَا وَجْهَهُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ أَعْطَوْهُ أَوْ مَنَعُوهُ». صحيح البخاري (۲/ ۱۲۳)

ترجمه: از حضرت زبیر بن عوام رضی الله عنه روایت است که پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم فرمودند: اگر یکی از شما ریسمان خود را بردارد، هیزمی را بر پشت خویش حمل کند و آن را بفروشد و بدین وسیله آبروی خود را از سؤال و گدایی حفظ نماید، برای او بهتر است از اینکه از مردم درخواست کند؛ چه به او چیزی بدهند و چه از دادن آن خودداری نمایند. کار و تلاش دارای فضیلتی بزرگ است و کسب روزی هیچ منافاتی با توکل بر الله تعالی ندارد. پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم فرموده‌اند: عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ يَقُولُ: قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَغْفِلْهَا وَتَوَكَّلْ، أَوْ أَطْلِقْهَا وَتَوَكَّلْ؟ قَالَ: «اغْفِلْهَا وَتَوَكَّلْ». سنن الترمذي ت شاکر (۴/ ۶۶۸)

ترجمه: از حضرت انس بن مالک رضی الله عنه روایت است که مردی عرض کرد: ای رسول الله! آیا شتر خود را ببندم و سپس بر الله تعالی توکل کنم، یا آن را رها کنم و توکل نمایم؟ پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: آن را ببند و سپس توکل کن. یعنی توکل با به کارگیری اسباب و وسایل مشروع منافاتی ندارد؛ بلکه توکل، عمل قلب است و کار و تلاش، عمل دست و پا است.

فقه‌های کرام نیز بیان کرده‌اند که کار و کسب دارای چهار حکم تکلیفی است: فرض، مستحب، مباح و مکروه. امام موصلی رحمه الله در کتاب «الاختیار للفتاوی» می‌نویسد: به اندازه‌ای کار و تلاش کردن که نیازهای ضروری شخص و خانواده‌اش تأمین گردد و بدهی‌های او پرداخت شود، فرض است. همچنین به اندازه‌ای کار کردن که انسان بتواند به فقرا و خویشاوندان نیازمند کمک و نیکی نماید، مستحب است. کسب درآمدی که برای بهره‌مندی از نعمت‌های حلال و آراستن زندگی به کار رود، مباح است؛ اما کار و تلاش برای فخرفروشی، تکبر و افزون‌طلبی، مکروه می‌باشد. الاختیار لتعلیل المختار (۱۸۴/۴)

۲- صدقه دادن، وقف کردن املاک و باغ‌ها و سرپرستی بیوه‌زنان و یتیمان:

یکی دیگر از راهکارهای حل مشکلات اقتصادی، صدقه و انفاق در راه الله تعالی به نیازمندان و مستمندان می‌باشد، وقف کردن باغ‌ها و املاک برای بهره‌مندی افراد محروم و نیز سرپرستی و کفالت بیوه‌زنان و یتیمان است. الله جل جلاله می‌فرماید: (فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتِطَعْتُمْ وَأَسْمِعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِأَنْفُسِكُمْ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ). التغبان (۱۶)

ترجمه: پس تا حد توان تان از الله بترسید و بشنوید و اطاعت کنید و انفاق نمائید که برای خودتان بهتر است و کسی که از بخل نفس خویش در امان بماند پس همان رستگارانند.

در آیه مبارکه دیگر، الله تعالی به ثروتمندان فرمان می‌دهد که برای کسب رضای او، بخشی از اموال خود را به مسکینان، فقیران، نیازمندان، افراد بیکار و کسانی که دارایی‌ها، زمین‌ها، باغ‌ها و سرمایه‌های خود را از دست داده‌اند ببخشند. همچنین یادآور می‌شود که هر آنچه در راه رضای الله تعالی صدقه و انفاق شود، زیان و خسارت نیست؛ بلکه سود و منفعت واقعی است.

الله جل جلاله می‌فرماید: (وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ). سبأ (۳۹)

ترجمه: و هر چه را انفاق کنید الله عوضش را می‌دهد و او بهترین روزی دهندگان است.

در آیه مبارکه دیگری نیز الله جل جلاله می‌فرماید که هر آنچه انسان در راه رضای او به نیازمندان و کسانی که گرفتار مشکلات اقتصادی هستند صدقه بدهد، تاوان شمرده نمی‌شود بلکه فائده و منفعت است.

الله جل جلاله می‌فرماید: (وَمَا تَقَدَّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا). المزل (۲۰)

ترجمه: و کارهای نیکی را که برای خودتان پیش می‌فرستید آن را نزد الله بهتر و با پاداش بیشتر خواهید یافت و از الله مغفرت بجوئید که یقیناً الله آمرزنده مهربان است.

در حدیث شریف آمده است: عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَتِرَ مِنَ النَّارِ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ، فَلْيَفْعَلْ». صحیح مسلم (۷۰۳/۲)

ترجمه: از حضرت عدی بن حاتم رضی الله عنه روایت است که گفت: از رسول الله صلی الله علیه وسلم شنیدم که می‌فرمودند: هر کس از شما بتواند خود را، هرچند با صدقه دادن نیم دانه خرما، از آتش دوزخ حفظ کند، باید چنین کند.

در جامعه، بیشتر مشکلات اقتصادی پیرامون بیوه‌زنان و یتیمان شکل می‌گیرد. از همین رو، دین مقدس اسلام درباره رسیدگی به بیوه‌زنان و یتیمان سفارش ویژه‌ای به افراد ثروتمند کرده است.

رسول الله صلی الله علیه وسلم می‌فرمایند: «وَأَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ فِي الْجَنَّةِ هَكَذَا» وَأَشَارَ بِالسَّبَابَةِ وَالْوُسْطَى، وَفَرَجَ بَيْنَهُمَا شَيْئًا. صحیح البخاری (۵۳/۷)

ترجمه: من و سرپرست یتیم در بهشت چنین خواهیم بود؛ سپس پیامبر صلی الله علیه وسلم با انگشت سبابه و انگشت میانی اشاره کردند و میان آن دو اندکی فاصله گذاشتند.

همچنین از حضرت ابوهریره رضی الله عنه روایت است که پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم فرمودند: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (السَّاعِي عَلَى الْأَزْمَلَةِ وَالْمِسْكِينِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ الْقَائِمِ اللَّيْلِ الصَّائِمِ النَّهَارَ). مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمه: کسی که برای تأمین نیازها و رفع مشکلات بیوه‌زنان و مستمندان تلاش می‌کند، همانند مجاهدی است که در راه الله تعالی جهاد می‌کند، یا همچون کسی است که شب‌ها به عبادت می‌ایستد و روزها روزه می‌گیرد.

۳- وادار ساختن ثروتمندان به پرداخت زکات به مستحقان:

الله جل جلاله برای حل مشکلات اقتصادی، زکات را در اموال ثروتمندان و توانگران فرض گردانیده است تا آنان بخشی از دارایی خود را به فقرا، مساکین، بدهکاران و دیگر مستحقان زکات بپردازند و بدین وسیله مشکلات اقتصادی آنان برطرف شود.

اگر حکومت اسلامی مشاهده کند که ثروتمندان از پرداخت زکات اموال خود خودداری می‌کنند، وظیفه نظام اسلامی است که آنان را به ادای زکات ملزم سازد.

الله جل جلاله می‌فرماید: (إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ). التوبة (۶۰)

ترجمه: صدقه‌ها تنها برای فقیران و مسکین‌ها و وظیفه‌داران و کارکنان جمع‌آوری صدقات و برای آنانیکه دل‌هایشان به طرف اسلام رغبت داده میشود و در راه آزادی بردگان (از غلامی) و دین‌داران و در راه الله مجاهدان و برای مسافران بازماندگان در سفر اختصاص دارد فریضه‌ای از طرف الله است و الله دانا و با حکمت است.

صدقات (زکات) تنها برای فقیران، مسکینان، مأموران جمع‌آوری زکات، کسانی که دل‌هایشان به اسلام متمایل می‌شود، آزادسازی بردگان، بدهکاران، مجاهدان در راه الله و در راه‌ماندگان است. این حکمی واجب از سوی الله است و الله دانا و حکیم است.

در آیه مبارکه دیگری الله تعالی می‌فرماید: (وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ . لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ). المعارج (۲۴-۲۵)

ترجمه: وآنانیکه در اموالشان سهمی معین و معلوم است برای گدا و محروم .

از حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنه روایت است که هنگامی که رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرت معاذ بن جبل رضی الله عنه را به یمن فرستادند، به او فرمودند: «إِنَّكَ سَتَأْتِي قَوْمًا أَهْلَ كِتَابٍ فَإِذَا جِئْتَهُمْ فَادْعُهُمْ إِلَى أَنْ يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً تُؤْخَذُ مِنْ أَعْيَانِهِمْ فْتَرُدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ». صحیح البخاری (۵۵۷/۳)

ترجمه: تو به سوی قومی از اهل کتاب می روی. هنگامی که نزد آنان رسیدی، آنان را به شهادت دادن بر یگانگی الله و رسالت محمد صلی الله علیه وسلم دعوت کن. اگر این دعوت را پذیرفتند، آنان را آگاه ساز که الله تعالی پنج نماز را در هر شبانه روز بر آنان فرض کرده است. اگر این را نیز پذیرفتند، به آنان خبر بده که الله تعالی زکات اموال را بر ایشان فرض کرده است؛ زکاتی که از ثروتمندان آنان گرفته می شود و به فقیرانشان بازگردانده می شود.

در میان گذشتگان، فرمانروایان اسلامی بسیاری وجود داشتند که اموال زکات را میان مستحقان و کسانی که گرفتار مشکلات اقتصادی بودند توزیع می کردند.

در روایتی آمده است که هارون الرشید رحمه الله در روز عید فطر به برخی نیازمندان آن قدر کمک مالی می کرد که هزینه یک سال زندگی آنان تأمین می شد.

همچنین حضرت عمر بن عبدالعزیز رحمه الله شخصاً در مساجد طلا و نقره میان مردم توزیع می کرد.

عمر بن سعید درباره دوران حکومت عمر بن عبدالعزیز رحمه الله می گوید: «قسم به الله که هیچ معبودی جز او نیست، از دمشق تا آفریقا سفر کردم، اما هیچ فقیری را نیافتم که زکات خود را به او بدهم.» خطب ومحاضرات للشيخ عائض القرني (۹/۲۰۰)

الحمد لله، در کشور ما نیز افراد بسیاری با توان اقتصادی بالا وجود دارند. اگر هر یک از آنان زکات خود را در منطقه و محل زندگی خویش میان فقرا و نیازمندان توزیع کنند، با اطمینان و یقین می توان گفت که مشکلات اقتصادی در کشور ما تا حد زیادی از میان خواهد رفت.

۴- یاری رساندن به نیازمندان و ایستادن در کنار محرومان:

برای پیشگیری از مشکلات اقتصادی، شریعت اسلامی به صاحبان سرمایه و ثروت سفارش کرده است که در کنار افراد فقیر و ضعیف از نظر اقتصادی بایستند، دست آنان را بگیرند، در یافتن کار و کسب با آنان همکاری کنند و هرگز برادر مسلمان خود را در سختی ها و مشکلات تنها نگذارند.

زیرا مسلمانان همچون یک پیکر واحد هستند؛ هرگاه عضوی از این پیکر دچار درد و رنج شود، سایر اعضا نیز در آن درد و رنج شریک می شوند.

در حدیث شریف آمده است: عَنِ الثُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادُّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهْرِ وَالْحُمَى). متفق علیه.
ترجمه: نمونه مؤمنان در دوستی، مهربانی و همدردی با یکدیگر، همچون یک پیکر است؛ هرگاه عضوی از آن به درد آید، سایر اعضای بدن نیز با بی خوابی و تب با او همدردی می کنند.

در حدیث شریف دیگری پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم فرموده اند: «لَيْسَ الْمُسْلِمُ الَّذِي يَشْبَعُ وَيَجُوعُ جَارَهُ». شعب الإيمان (۸۹/۱۲)

ترجمه: آن کسی که خود سیر بخوابد، در حالی که همسایه اش گرسنه باشد، مسلمان کامل نیست.

۵- صبر و شکیبایی در برابر مشکلات اقتصادی:

مشکلات اقتصادی، خانوادگی پدیده‌ای تازه و نوظهور نیست، بلکه از همان روزی که انسان قدم بر این کره خاکی نهاده است، مسائل و دشواری‌های اقتصادی نیز همراه او بوده‌اند.

مشکلات اقتصادی بخشی از زندگی انسان به شمار می‌رود، تا آنجا که حتی پیامبران پاک و برگزیده الهی نیز از آن مستثنا نبوده‌اند.

بر مسلمان شایسته است که در برابر مشکلات اقتصادی و سایر دشواری‌های زندگی، صبر و استقامت پیشه کند و همچون سندان، در برابر سختی‌ها استوار و مقاوم بماند.

نکته دیگر این است که وضعیت اقتصادی انسان‌ها همواره در حال تغییر و دگرگونی است و هیچ انسانی برای همیشه در بند مشکلات اقتصادی باقی نمی‌ماند. چه بسا مدتی انسان با تنگناهای مالی دست‌وپنجه نرم کند، اما پس از آن روزها و شب‌هایی فرا رسد که آن مشکلات به کلی از خاطرش محو شوند و حتی به یادش نیایند.

اگر مسلمان در برابر مشکلات اقتصادی صبر پیشه کند، در کنار تلاش برای کار و کسب، به رزق و روزی‌ای که الله تعالی برای او مقدر فرموده است قناعت داشته باشد، هم رضایت و خشنودی الله تعالی را به دست خواهد آورد و هم از آرامش و سکون روحی بهره‌مند خواهد شد؛ آرامشی که در برابر انواع مشکلات و سختی‌های زندگی همچون سپری نیرومند عمل می‌کند.

همچنین شایسته است که مسلمان همواره این آیه مبارکه را به خاطر داشته باشد که الله تعالی می‌فرماید: (أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخَلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسْتَهْمُ الْبُتُورِ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزَلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ). البقرة: (۲۱۴)

ترجمه: آیا گمان میکنید که به آسانی وارد جنت میشوید در حالیکه هنوز آنچه که بر سر گذشتگان آمده بود بر سر شما نیامده است؟ آنها دچار سختی‌ها و مشقت‌ها شدند و چنان متزلزل و مضطرب شدند حتی که پیامبران ایشان و آنان که با او ایمان آورده بودند میگفتند پس مدد الله کی خواهد آمد؟ (گفته شد) آگاه باشید که مدد الله نزدیک است.

وَأَقُولُ قَوْلِي هَذَا، وَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ لِي وَلِكُمْ وَلِسَائِرِ الْمُسْلِمِينَ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ، فَاسْتَغْفِرُوهُ، إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ.